

Skrivelse 2024

Livslång vägledning för framtidens kompetensbehov

Skolverket

SCB

Folk-
bildnings-
rådet

Dnr: MYH 2024/30
ISBN: 978-91-89815-93-3

Livslång vägledning för framtidens kompetensbehov – Rekommendationer för nationell policy- och strategiutveckling

Myndighetsamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande (MSV-KLL) har, genom arbetsgruppen för vägledning, identifierat ett behov av att lyfta vägledningsfrågorna på en strategisk policynivå. I detta dokument presenteras rekommendationer och nödvändiga åtgärder som tillsammans stärker tillgången till livslång vägledning, av hög kvalitet, för alla individer i Sverige.

Förslagen syftar till att skapa en nationell infrastruktur för livslång vägledning som underlättar livslångt lärande och bidrar till effektiv kompetensförsörjning samt största möjliga medborgarytta. Förslagen bygger på omfattande erfarenheter från svenska och internationella utredningar¹ samt framgångsrika exempel från våra grannländer; Finland², som har en nationell strategi för livslång vägledning, och Norge³, som har ett nationellt kvalitetsramverk för vägledning.

Arbetsgruppen som har arbetat fram detta underlag består av representanter från Arbetsförmedlingen, Folkbildningsrådet, Myndigheten för yrkeshögskolan, Skolverket, Universitets- och högskolerådet UHR, Trygghetsfonden TSL samt Kommunal.

1. Bakgrund

Den svenska arbetsmarknaden genomgår ständigt förändringar och den strukturomvandling som sker just nu leder till förändrade kompetenskrav. Det ställer krav på utbildningssektorn att matcha arbetsmarknadens behov med rätt

¹ European Commission. (Februari 2020). *Lifelong guidance policy and practice in the EU*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8284&furtherPubs=yes>

² Finland har haft en nationell strategi sedan 2011. Strategin uppdaterades 2020. Statsrådet. (3 december 2020) *Strategin för livslång handledning*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162578>

³ Norge tog fram sitt nationella kvalitetsramverk för karriärvägledning 2019-2020. Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. (16 oktober 2020). *Kvalitet i karriereveiledning*. <https://hkdir.no/kvalitet-i-karriereveiledning>

kompetens. Livslång vägledning är då en central del i att möjliggöra välgrundade karriär- och utbildningsval för individer i alla livsskedet, från skolgång till arbetsliv. Långsiktigt stärker vägledningen individens karriärkompetens⁴. Det innebär att individen har förmåga att kunna hantera växlingar i livet genom att ha kunskap och förståelse om sig själv, om möjligheter på arbetsmarknaden och vilka alternativ som finns inom utbildningar och yrken. Det innebär också att ha förmåga att fatta beslut och genomföra dem. En infrastruktur för livslång vägledning är därför avgörande för individens välbefinnande och en väl fungerande arbetsmarknad.

- Vägledningen hjälper individer att anpassa sig till en föränderlig arbetsmarknad samt underlättar omställning och att skaffa sig nya färdigheter.
- Genom att undvika att studie- och yrkesval begränsas av kön, sociala faktorer eller kulturell bakgrund, kan den spela en nyckelroll för att minska segregation och snedrekrytering.
- Vägledningen bidrar till väl underbyggda val som leder till mer motiverade studerande, färre studieavbrott och stärker individers ställning på arbetsmarknaden.

Individer som är väl rustade genom vägledning är också mer produktiva och omställningsbara, vilket har en positiv påverkan på Sveriges ekonomiska utveckling och konkurrenskraft.

2. Nuläge och utmaningar för vägledningen

Globalisering, digitalisering, omstruktureringar och demografiska förändringar innebär stora, såväl utmaningar som möjligheter. Därutöver har vi en tudelad arbetsmarknad med en omfattande kompetensbrist inom många yrkesområden samtidigt som många står utanför arbetsmarknaden. En ytterligare dimension är geografisk rörlighet i samband med kompetensbrist, nedläggningar och nyetableringar. Behovet av att rekrytera arbetskraft från hela landet till nya industrier är ett exempel. Ett annat är den fria rörligheten inom EU, som skapat möjligheter för individen att studera eller arbeta i alla medlemsländer. Det är av stor vikt att alla individer får en tidig och bred överblick över vilka olika vägar till jobb och etablering som finns i yrkeslivet.

Det finns flera olika vägledningstjänster i Sverige, men ansvaret för vägledning är spritt över olika sektorer och aktörer. En sammanhållen struktur saknas, och vägledningstjänster varierar kraftigt i kvalitet och tillgänglighet beroende på region och aktör. För den som är i behov av vägledning kan det upplevas som oklart, både var det finns vägledning att få och vilket stöd denna ger. Det kan vara svårt att orientera sig i olika livssituationer som till exempel att vilja bygga på sin kompetens för att utvecklas i sin yrkesroll eller yrkesväxla. Stora delar av arbetsmarknaden har genom omställnings- och kompetensstödsreformen tillgång till vägledning via omställningsorganisationerna. Stöd i form av rådgivning och vägledning underlättar omställning och övergång till nytt arbete eller utbildning, både för anställda och för den vars anställning är på väg att löpa ut eller upphöra⁵.

För den som inte uppfyller villkoren för att få stöd eller som ännu inte fått fäste på arbetsmarknaden är det oklart vart man ska vända sig. Kopplingen mellan vägledning

---

⁴ Resolution från rådet och företrädare för medlemsstaternas regeringar församlade i rådet den 21 november 2008. EU:s officiella tidning. (13 december 2008). *Bättre integrering av livslång vägledning i strategierna för livslångt lärande*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:42008X1213\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:42008X1213(02))

⁵ *Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden*. (Prop. 2021/22:176). Arbetsmarknadsdepartementet. Utbildningsdepartementet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2022/03/prop.-202122176>

och övriga frågor inom kompetensförsörjning och livslångt lärande, såsom exempelvis validering, analyser, prognoser och matchning behöver stärkas, så att vägledningen inte enbart hanteras i ett eget stuprör.

Arbetsförmedlingen bedömer att det just nu, utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv, råder balans när det gäller tillgång och efterfrågan på studie- och yrkesvägledare. Efterfrågan på vägledning kommer dock att öka i takt med att allt fler behöver ta ut en ny riktning i sitt yrkesliv. I utredningen *Framtidsval*⁶ beskrivs grundligt hur behoven kommer att öka. Inom skolväsendet syns tydliga tecken på detta redan idag och vi kan konstatera att de tre lärosäten som har examensrätt har begränsade möjligheter att öka antalet utbildningsplatser, trots högt söktryck. Digitala vägledningsverktyg kan bara delvis kompensera denna brist. Kärnan i vägledningen är att utgå från de sökandes behov och förutsättningar och anpassa stödet så att individen kan fatta välgrundade beslut om studier och arbete. Chattbottar och AI kan inte ersätta mänsklig kontakt när det gäller anpassning och förmåga att utmana föreställningar samt tolka känslor och behov.

Samtidigt är fullständiga data om utbildningstillfällen med hög kvalitet och interoperabilitet med andra datakällor som arbetsmarknadsprognoser eller kompetensdata centrala för utveckling av digitala verktyg inom kompetensförsörjning och livslångt lärande. Det är även avgörande för att vägledare ska kunna stötta individen när det gäller att tolka och bearbeta informationen. För vägledning behövs även annan data för att få en helhetsbild av möjliga vägar vid en brytpunkt i livet. Det kan vara exempelvis bostadspriser eller reseplanerare som blir viktiga för att främja människors karriärmöjligheter och möjlig geografisk omlokalisering. Lagstiftning inom både skola, yrkeshögskola, högskola och på arbetsmarknaden slår fast att vägledning ska erbjudas till olika målgrupper, men säger ingenting om omfattning eller tillvägagångssätt. Därför varierar utbudet av och innehållet i vägledningstjänsterna mellan olika skolor, högskolor, mellan olika leverantörer som Arbetsförmedlingen upphandlar samt även mellan omställningsorganisationerna.

3. Rekommendationer

En väl fungerande samverkan mellan aktörer och nivåer inom livslång vägledning kan minska socioekonomiska klyftor, främja inkludering och jämlikhet, och stödja kompetensförsörjningen i linje med arbetsmarknadens dynamiska behov. Livslång vägledning är en viktig del av samhällets utveckling. MSV-KLL har därför tagit fram rekommendationer på tre nivåer:

1) **Stärka livslång vägledning i Sverige på policy-nivå.**

Det finns ett behov av att stärka samverkan inom vägledningsområdet genom att utveckla en nationell strategi för livslång vägledning.

2) **Breda tillgången till livslång vägledning i Sverige.**

Förslagen i denna del handlar om att kunna vägleda på distans genom att utveckla nationell e-vägledning i Sverige samt att säkra god kvalitet i digitala vägledningsverktyg och vägledningssajter.

3) **Förbättra kvaliteten inom livslång vägledning i Sverige.**

Genom att öka antalet utbildade vägledare samt erbjuda systematisk kompetensutveckling för yrkesverksamma vägledare, vill gruppen förbättra kvaliteten inom den vägledning som erbjuds.

---

⁶ En utvecklad studie- och yrkesvägledning. (2019). *Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*. Betänkande. (SOU 2019:4). <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/01/sou-20194/>

Nedan följer en utförlig beskrivning av förslag:

1. Stärka livslång vägledning i Sverige på policy-nivå

2020 publicerades EU:s stora studie *Lifelong guidance policy and practice in the EU*⁷, som framhöll vikten av nationell samordning för att framgångsrikt kunna tillhandahålla livslång vägledning. Samverkan på både nationell, regional och lokal nivå inom livslång vägledning är avgörande för att säkerställa en sammanhängande och effektiv vägledning som är anpassad till individens och samhällets behov. Omställningsreformen förstärker ytterligare vägledningens viktiga roll för kompetensförsörjningen. Det finns behov av att utveckla infrastrukturen för livslång vägledning och skapa ett bättre stöd för myndigheter och organisationer som organiserar vägledning på olika nivåer. Att i likhet med Finland utveckla en nationell strategi för livslång vägledning kan bidra med ett sådant stöd.

Åtgärd

Utveckla och implementera en nationell strategi för livslång vägledning i Sverige, som bidrar med övergripande riktlinjer för styrning och samverkan. Strategin ska peka på aktuella prioriteringsbehov för att säkerställa att alla individer, oavsett livsskede, får tillgång till högkvalitativa vägledningstjänster. Den förbättrar samordningen mellan aktörer och myndigheter samt säkerställer att vägledningen integreras i kompetensförsörjningspolitiken. Genom bättre samverkan används även resurser mer effektivt.

2. Bredda tillgången genom att utveckla nationell e-vägledning

Tillgången till vägledning som ges via olika offentliga utbildningsinstitutioner och myndigheter varierar. E-vägledning fyller de luckor som MSV-KLL har identifierat - en ny kanal, som ökar tillgången till vägledning för individer över hela landet. E-vägledning ska inte förväxlas med digitala vägledningsverktyg eller vägledning genom chattbotar och generativ AI. E-vägledning är vägledning som tillhandahålls på distans av utbildade vägledare.

Från danskt håll, där man idag har en välutvecklad e-vägledning har man kunnat se att man denna väg kommer i kontakt med många unga som aldrig annars skulle ha hittat till en vägledare. En nationell e-vägledningstjänst är också neutral och den är likvärdig över hela landet. Att man dessutom kan vara anonym bidrar enligt de danska kollegorna till en mer fördomsfri vägledning. Begreppet e-vejledning omfattar vägledning genom chatt, telefon, sms och videosamtal. Chatt är dominerande inom e-vägledningen i både Danmark och Norge.

Åtgärd

Undersök om Sverige, i likhet med Norge⁸ och Danmark⁹, kan utveckla nationell e-vägledning. Tjänsten tillhandahålls av utbildade vägledare, med öppettider även vissa kvällar och helger, för att nå grupper som idag har begränsad tillgång till dessa tjänster. Det är exempelvis personer som är geografiskt isolerade, som inte känner sig bekväma med att söka vägledning på traditionellt sätt eller som saknar förankring inom utbildning eller arbetsliv.

---

⁷ European Commission. (7 april 2020). *Lifelong guidance policy and practice in the EU*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8284&furtherPubs=yes>

⁸ E-vägledning i Norge: <https://karriereveiledning.no>

⁹ E-vägledning i Danmark: <https://www.ug.dk/evejledning>

3. Bredda tillgången genom att säkra god kvalitet i digitala vägledningsverktyg och på vägledningssajter

Flera myndigheter och organisationer har plattformar med vägledningsinformation och digitala vägledningsverktyg, som exempelvis Utbildningsguiden.¹⁰ Dessa plattformar och verktyg är beroende av att det finns tillgång till tillförlitlig och heltäckande data som kan användas, och återanvändas av flera. Med den snabba omvandling och teknikutveckling som sker behöver plattformar och verktyg prioriteras och ha resurser för uppdatering och utveckling i takt med omvärldens förändringar.

Åtgärd

Myndigheter och organisationer prioriterar och ser till att det finns resurser för utveckling av digitala vägledningsverktyg samt utvecklar sin förmåga och kunskap att dela sin data både nationellt och på EU-nivå (till exempel för Europass-portalerna). Data med hög tillförlitlighet gör att verktyg för vägledning, prognoser, validering och matchning förenklar och bidrar till säkrare och snabbare processer för både individer och organisationer. Ett användardrivet tillvägagångssätt skulle öka tillgången och höja kvaliteten genom att myndigheter och organisationer:

- 1) Inventerar sitt eget behov av data.
- 2) Inventerar andras behov av data.
- 3) Tar reda på var data som efterfrågas finns.
- 4) Efterfrågar data som öppen eller delad data.

4. Förbättra kvaliteten genom att utbilda fler vägledare

Vägledning efterfrågas i allt högre utsträckning och inom nya områden, som exempelvis i samband med vuxnas omställning. Människor som ser detta och vill utbilda sig till vägledare har dock svårt att få en plats på något av de tre lärosätena som erbjuder denna utbildning, eftersom söktrycket är stort och möjligheterna att utbilda fler är begränsade. En statlig utredning har haft i uppdrag att utreda detta och i betänkandet Framtidsval (SOU 2019:04) lämnades olika förslag för att säkra tillgången till utbildade vägledare.

Åtgärd

Se över behovet av att starta vägledarutbildning vid fler lärosäten för en ökad geografisk spridning. Återuppta den kortare kompletterade utbildning som tidigare erbjöds vid Umeå universitet, där de som hade relevant bakgrund (till exempel lärare) kunde bli vägledare på kortare tid. Vidare bör lärosätena ges förutsättningar att samordna och erbjuda vidareutbildning för verksamma vägledare som saknar avsedd utbildning, i enlighet med vidareutbildning för lärare (VAL).

5. Förbättra kvaliteten genom systematisk fortbildning för vägledare

Kontinuerlig fortbildning är avgörande för att vägledare ska kunna tillhandahålla relevant, uppdaterad och kvalitativ vägledning för individen. Det gör att de kan möta förändringar på arbetsmarknaden, inom utbildningssystemet och i samhället på ett professionellt sätt. Ett tydligt behov som MSV-KLL har identifierat är arbetsmarknadskunskap hos vägledare. Arbetsmarknaden förändras ständigt, med nya yrken, teknologier och branscher som växer fram eller helt försvinner. Krav på kompetens och färdigheter utvecklas över tid, till exempel inom digital kompetens eller hållbarhetsfrågor. För att kunna ge aktuell och relevant vägledning behöver vägledare vara uppdaterade om dessa trender och arbetsmarknadens krav.

---

¹⁰ Utbildningsguiden grundas på regeringsuppdrag till Skolverket och omfattar från förskola till högre utbildning samt arbetsmarknad. Skolverket. <https://utbildningsguiden.skolverket.se>

Åtgärd

Inrätta ett nationellt ramverk för vägledares kontinuerliga kompetensutveckling i likhet med det professionsprogram som finns för lärare. Låt kollegialt lärande bli en del av ramverket. Utse en samordnare och tillsätt resurser för att säkra kvaliteten på innehållet. Utveckla en utbildning i arbetsmarknadskunskap för vägledare som pilot. Andra fokusområden kan vara digitalisering, AI, grön omställning och STEM. Detta kommer att säkerställa att vägledare har uppdaterad kunskap och kan erbjuda relevant och aktuellt stöd.

4. Nästa steg

Ovanstående rekommendationer för nationell strategi- och policyutveckling skulle skapa förutsättningar som bidrar till att såväl individer som samhälle ska kunna säkerställa en hållbar kompetensförsörjning och främja livslångt lärande. Under 2025 kommer Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning att anta ett mer projektorienterat arbetssätt. Detta utifrån de rekommendationer som OECD har arbetat fram inom ramen för TSI¹¹, där myndighetssamverkan föreslås i huvudsak bedrivas i så kallade *task forces*. MSV-KLLs bedömning är att rekommendationerna i detta underlag med fördel – utöver att utgöra underlag för dialog kring berörda myndigheters uppdrag och resurser – skulle kunna utgöra grund för den typen av arbetsinsatser.

---

¹¹ Technical Support Instrument (TSI) är EU-program som tillhandahåller skräddarsydd teknisk expertis till EU:s medlemsstater för att utforma och genomföra reformer. I projektet har ett 60-tal myndigheter och andra aktörer inom kompetensförsörjningsområdet medverkat. Deras rekommendationer återfinns i sin helhet här: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/programmes/dg-reform/sweden/Recommendations-on-Enhancing-the-Skills-Governance-System-in-Sweden.pdf>